

НАУКОВІ ЗДОБУТКИ ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Студеняк І.П.,

*доктор фізико-математичних наук, професор,
проректор з наукової роботи*

Грабова І.А.,

*кандидат фізико-математичних наук,
начальник науково-дослідної частини
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Розглянуто наукові здобутки ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за 2014 рік. Наведено основні показники науково-дослідних робіт та проведено порівняння з показниками 2013 року. Приділено увагу науковим здобуткам студентів, молодих вчених, університетської наукової бібліотеки та відділу аспірантури і докторантури.

Ключові слова: *пріоритетні напрями, наукові проекти, конференції, виставки, публікації.*

Протягом 70 років існування Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» завжди славився не тільки своєю освітньою діяльністю, але і вагомими здобутками науковців. Вони проводять дослідження в рамках таких пріоритетних напрямів, як:

- фундаментальні проблеми сучасного матеріалознавства;
- найважливіші проблеми фізико-математичних і технічних наук;
- фундаментальні проблеми наук про життя та розвиток біотехнологій;

- фундаментальні дослідження з актуальних проблем суспільних та гуманітарних наук;
- технології моделювання та прогнозування стану навколишнього середовища;
- цільові дослідження з питань гармонізації системи «людина-світ» та створення новітніх технологій поліпшення якості життя;
- конструювання та технології створення нових лікарських засобів на основі спрямованого дизайну біологічно активних речовин та використання наноматеріалів;
- цільові дослідження щодо отримання нових матеріалів, їх поєднання і оброблення.

Відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки у 2014 році в університеті виконувалося 26 наукових проектів за рахунок коштів державного бюджету з річним обсягом фінансування 3 млн 701,6 тис. грн (18 фундаментальних проектів – 2 млн 707,2 тис. грн, 8 прикладних проектів – 907, 8 тис. грн, Національний контактний пункт – 86,6 тис. грн). Слід зазначити, що загальний обсяг фінансування у 2014 році за рахунок коштів державного бюджету збільшився на 9,3% у порівнянні з 2013 роком. Обсяг фінансування науково-дослідних робіт за рахунок виконання госпдоговірних робіт та грантів складав 1 млн 535,7 тис. грн (41,5% від обсягів загального фонду держбюджету).

Виконання науково-дослідних робіт забезпечувалося штатними науково-педагогічними працівниками університету, чисельність яких у 2013-2014 навчальному році становила 1152, з них – 130 докторів та 673 кандидатів наук. У 2014 році кількість штатних науково-педагогічних працівників університету зросла на 1,6% у порівнянні з 2013 роком. До наукової роботи, в тому числі в межах другої половини робочого дня, у 2014 році було залучено понад 1300 працівників професорсько-викладацького складу, з

яких 157 докторів і 781 кандидати наук, які працювали на 22 факультетах університету.

Результати наукових досліджень працівників університету відображені у монографіях, наукових статтях, навчальних посібниках і підручниках. У 2014 році науково-педагогічними працівниками університету у вітчизняних і закордонних виданнях опубліковано 1661 наукову статтю, 36 монографій, видано 6 підручників з грифом МОН, 55 навчальних посібників, отримано 57 патентів на винаходи України, 27 матеріалів наукових конференцій, з яких 7 матеріалів конференцій студентів та молодих учених, 25 «Наукових вісників УжНУ» із серій: «Економіка», «Хімія», «Фізика», «Історія», «Політологія. Соціологія. Філософія», «Математика і інформатика», «Медицина», «Педагогіка, соціальна робота», «Філологія», «Право», «Географія. Землеустрій. Природокористування».

Крім того, у 2014 році викладачами університету в межах другої половини робочого дня виконувалося 9 тем науково-дослідних робіт, зареєстрованих в УкрІНТЕІ, та 109 кафедральних наукових тем.

З метою забезпечення інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень у європейський дослідницький простір і підтримки реалізації Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт–2020», а також на виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1197 у 2014 році в УжНУ створено Національний контактний пункт. Протягом 2014 року співробітниками виконувалися такі міжнародні проекти та гранти:

– «Інноваційні лабораторії: використання відкритих інноваційних навчальних платформ та дослідницької діяльності в освіті для підприємств з метою розширення участі та використання інноваційного потенціалу університетів у постсоціалістичних суспільствах»;

- «Сприяння трикутнику знань в Білорусі, Україні і Молдові – FKTBUM»;
- «Європейсько-азійський міжнародний консорціум із соціальних інновацій»;
- «PI@NETour – створення науково-туристичного продукту та мережевої інфраструктури для наукового туризму в прикордонних регіонах Марамуреш та Закарпаття»;
- «Впровадження новітніх можливостей щодо забезпечення кращого догляду за хворими на муковісцидоз у Закарпатській області»;
- «Адміністративна реформа в Україні: словацькі та польські уроки»;
- «English for V4 Countries Heritage Promotion (Англійська мова для вивчення культурної спадщини)»;
- «Система космічного захисту від надзвичайних ситуацій – транскордонна система для передбачення надзвичайних природних явищ на основі використання супутникових технологій в Угорщині, Словаччині, Румунії та Україні».

Протягом 2014 року науковці Ужгородського національного університету активно займалися винахідницькою діяльністю. Так, у 2014 році університет одержав 57 вітчизняних патентів на винаходи і корисні моделі, з яких 24 – на винахід, 33 – на корисну модель, а також отримано 3 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір. У Державний департамент інтелектуальної власності направлено 59 заявок на видачу патентів України на винахід і корисну модель (винахід – 25, корисну модель – 34), подано 5 раціоналізаторських пропозицій. Крім того, у 2014 році УжНУ отримав ліцензію № 1366 від 25.11.2014 р. на використання патенту України № 86764 «Спосіб лікування ацетонемічного синдрому у дітей» (О.В. Русановська, Ужгородський міський центр первинної медико-санітарної допомоги).

У 2014 році в УжНУ функціонували 6 спеціалізованих вчених рад: з фізико-математичних, хімічних, економічних, історичних, медичних та юридичних наук. Дві спеціалізовані вчені ради (з фізико-математичних та історичних наук) мали право проводити захист дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук та кандидата наук; чотири спеціалізовані вчені ради (з хімічних, економічних, медичних та юридичних наук) – на здобуття наукового ступеня кандидата наук:

- фізико-математичні науки (01.04.04 – фізична електроніка; 01.04.10 – фізика напівпровідників і діелектриків);
- хімічні науки (02.00.01 – неорганічна хімія; 02.00.02 – аналітична хімія);

- історичні науки (07.00.01 – історія України; 07.00.02 – всесвітня історія);

- економічні науки (08.00.03 – економіка та управління національним господарством; 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності);

- юридичні науки (12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право);

- медичні науки (14.01.02 – внутрішні хвороби; 14.01.38 – загальна практика – сімейна медицина).

У 2014 році відкрито дві нові спеціальності в аспірантурі: 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка; 12.00.03 – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право та одну спеціальність у докторантурі: 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Спеціалізованими вченими радами університету проведено захист 1 докторської та 41 кандидатської дисертації, прийнято до захисту 7 кандидатських дисертацій.

У 2014 році співробітниками університету захищено 37 кандидатських дисертацій та 6 докторських

(М.В. Савчин, В.В. Химинець, М.М. Палінчак, Н.І. Каблак, Є.Я. Костенко, О.Р. Пулик), вчене звання доцента отримали 40 викладачів, вчене звання професора – 6 (П.О. Болдіжар, Ю.Ю. Жигуц, Р.М. Міцода, О.І. Савіна, І.І. Хаща, Н.Ю. Кубіній).

План прийому до аспірантури за 2014 рік виконаний повністю як за галузями наук, так і за окремими спеціальностями. До аспірантури в 2014 році за держзамовленням зараховано 72 особи, із них 42 – з відривом від виробництва, 30 – без відриву від виробництва. Також 9 осіб зараховано в аспірантуру УжНУ за контрактом: 4 – з відривом від виробництва, 5 – без відриву від виробництва. Водночас навчання в аспірантурі завершили 70 осіб, із них 45 – із відривом від виробництва та 25 – без відриву від виробництва. У 2014 році 8 випускників своєчасно захистили дисертації; наукові дослідження 11 випускників аспірантури рекомендовано до захисту. Таким чином, показник ефективності роботи аспірантури у 2014 році становив 27,5 %.

На виконання Указу Президента України «Про Програму роботи з обдарованою молоддю» в університеті було реалізовано низку заходів із вдосконалення роботи Ради молодих вчених ДВНЗ «УжНУ», яка здійснює інформаційне та організаційне забезпечення участі молодих науковців і аспірантів у грантах, наукових стажуваннях, конкурсах наукових робіт, конференціях різних рівнів. Протягом року молоді вчені та аспіранти брали участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях.

У 2014 році оновлено склад Ради молодих вчених ДВНЗ «УжНУ», головою призначено старшого наукового співробітника НДІ ФХТТ, кандидата хімічних наук Малаховську Тетяну Олександрівну. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» було розроблено Положення про Раду молодих вчених ДВНЗ «УжНУ». Протягом минулого року

п'ять молодих вчених отримали стипендії Кабінету Міністрів України:

- відповідно до постанови Президії Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки від 13.02.2014 р. №1 – Т.О. Малаховська – старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту фізики та хімії твердого тіла та В.В. Калій – завідувач кафедри хірургічної стоматології, щелепно-лицевої хірургії та онкостоматології;
- відповідно до постанови Президії Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки від 01.10.2014 р. №4: А.А. Козьма – к.х.н., старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту фізики і хімії твердого тіла, В.В. Пантьо – к.б.н., асистент кафедри мікробіології, вірусології та імунології) та І.М. Зимомря – д.філ.н., доцент, в.о. завідувача кафедри теорії та практики перекладу Інституту економіки та міжнародних відносин.

Вченою радою ДВНЗ «УжНУ» від 23.12.2014 року рекомендовано дві наукові роботи К.А. Шейдик (за цикл наукових праць «Селекційна цінність генофонду тютюну за насінневою продуктивністю») та Т.О. Малаховської, М.Й. Філепа, А.І. Погодіна (за цикл наукових праць «Стратегія оптимізації функціональних параметрів халькогенідних та галогенхалькогенідних матеріалів») на здобуття премії Президента України для молодих учених.

Протягом 2014 року до науково-дослідної роботи було залучено 4604 студенти 3-5 курсів, які займалися в 110 студентських КБ, наукових гуртках, проблемних групах. Студенти УжНУ отримували академічні стипендії: Президента України – 4, Кабінету Міністрів України – 1, Верховної Ради України – 4, імені В.М. Чорновола – 1, імені

М.С. Грушевського – 1, стипендії Закарпатської облдержадміністрації – 22.

За важливі досягнення у науковій роботі рішенням Вченої ради УжНУ 180 студентів отримали премії в розмірі 730 грн. Серед них:

Т.В. Чутора (5 курс) – за активну наукову роботу та здобуття 2-го місця на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт в галузі «Електроніка» (ХНТУ, 27-28 березня 2014 року);

М.В. Костик (4 курс) – за перемогу в II етапі Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Англійська мова та література».

Під час VIII Всеукраїнського конкурсу наукових робіт «Новітній інтелект України», організатором якого виступила Аналітична агенція «Українська марка», I місце в третій віковій категорії (аспіранти, викладачі, дослідники-практики, вік яких не перевищує 35 років), а також у тематичній номінації «Економіка демократії: плюси і мінуси демократичного врядування для економічного розвитку» виборов аспірант кафедри фінансів і банківської справи І. Майдич.

Третій рік поспіль студенти-політологи Ужгородського університету беруть участь у Всеукраїнському турнірі «Дебати зі сталого місцевого розвитку», що проводяться з ініціативи Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». У 2014 році закарпатська команда «Модерна політика» посіла перше місце в рейтингу.

Слід також згадати індивідуальні здобутки студентів і аспірантів. Випускниця медичного факультету Х. Щубелка разом з трьома іншими ужгородськими студентами перемогла в національному конкурсі наукових проектів «Завтра.UA». Аспірант факультету європейського права та правознавства В. Дацюк був запрошений на Міжнародний форум «Майбутнє вищої освіти в країнах Східного партнерс-

тва» (м. Київ) як автор однієї з кращих письмових робіт на тему вищої освіти.

У Тунісі у 2014 році відбулася 63-я Генеральна асамблея Міжнародної федерації студентських медичних асоціацій. Українську асоціацію студентів-медиків представляв студент медфаку УжНУ В. Смоланка.

Серед переможців Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук у 2013/2014 навчальному році були представники Ужгородського національного університету: П. Данилюк (диплом II ступеня), фізичний факультет, кафедра твердотільної електроніки; Т. Чутора (диплом III ступеня), фізичний факультет, кафедра фізики напівпровідників; Ю. Скрипинець (диплом III ступеня), медичний факультет, кафедра анатомії людини та гістології.

Протягом 2014 р. студенти УжНУ взяли активну участь у Всеукраїнських студентських олімпіадах, I етап яких проводився на всіх факультетах УжНУ. Переможцями II Всеукраїнського етапу змагань стали: М.Костик – студентка 5 курсу факультету іноземної філології, яка здобула 1-ше місце; З.Баркасі – студент 5 курсу біологічного факультету, який посів 3-є місце.

На базі університету у квітні 2014 року був проведений II етап Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Російська мова і література», в якому взяли участь студенти 15 різних вищих навчальних закладів України. У 2014 році в університеті проведено I етап Всеукраїнської студентської олімпіади з програмування серед вишів Закарпаття та фінальний етап XIII Всеукраїнського турніру юних інформатиків, у якому взяло участь 8 команд з різних куточків України.

Підсумовуючи 2014 рік, можна стверджувати, що він став для університету показовим у галузі інформаційних технологій. Одна з трьох команд нашого університету у пів-

фіналі міжнародної олімпіади з програмування серед 74-х команд Південно-Східної Європи посіла третє місце, випередивши представників Болгарії, Греції, Сербії, Туреччини та інших країн. Команда студентів УжНУ увійшла до сотні кращих команд світу з алгоритмічного програмування за версією Top Coder, зайнявши 54-е місце та обійшовши представників Нью-Йоркського університету, японського університету м. Осака та НТУУ «Київський політехнічний інститут». Тренером усіх названих команд нашого вишу є завідувач кафедри інформаційних управляючих систем і технологій доц. О.В. Міца.

Слід відзначити, що у 2014 році на базі університету було проведено 27 наукових конференцій, з яких 15 – міжнародні. Згідно з планом проведення наукових конференцій та семінарів з проблематики вищої освіти й науки на 2014 р., затвердженим МОН, в Ужгородському національному університеті відбулося 5 планових міжнародних конференцій:

- «Актуальні проблеми філології та журналістики»;
- «Закарпатські правові читання»;
- «Інформаційні технології як інноваційний шлях розвитку України»;
- «Науковий потенціал молоді – прогрес медицини майбутнього»;
- «Країни Центрально-Східної Європи в умовах регіоналізації: економічні, політичні та комунікаційні аспекти».

Цікавою виявилася науково-практична онлайн-конференція, присвячена Всесвітньому дню псоріазу, яка зв'язала телемостом університет з іншими ВНЗ країни. Предметом обговорення стали не тільки загальнотеоретичні відомості або ж винятково наукові підходи, але й прикладні досягнення.

III Міжнародна стоматологічна конференція студентів і молодих учених, що відбулася в УжНУ, стала одним із

наймасовіших заходів в історії профільного факультету і складовою Стоматологічного марафону-2014, що включав також проведення гігієнічних навчань і стоматологічних вистав для малят у дитячих садочках Ужгорода, конкурс професійної майстерності «Фахівець-2014», дводенний лекторій і святкування «Аполонія-фест», присвяченого Дню стоматолога.

На філологічному факультеті УжНУ відбулася Міжнародна наукова конференція «Тарас Шевченко – володар в царстві духа». Форум об'єднав науковців з різних куточків України (Дрогобича, Луцька, Києва, Полтави, Запоріжжя, Луганська) та закордону.

Крім того, науковці УжНУ у 2014 році взяли участь у 3 міжнародних і загальнонаціональних виставках:

1) 18 – 20 березня 2014 року – у П'ятій міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти-2014», де УжНУ отримав диплом за презентацію досягнень в інноваційній модернізації національної освіти.

2) 21 – 23 жовтня 2014 року (м. Київ) – на VI Міжнародному форумі-презентації «Інноватика в сучасній освіті» УжНУ відзначили за активну діяльність з інноваційного оновлення змісту національної освіти.

3) 13 – 15 листопада 2014 року (м. Київ) – у XXVI Міжнародній спеціалізованій виставці «Освіта та кар'єра – День студента 2014» УжНУ здобув найвищу нагороду – гран-прі – у номінації «Видання підручників та навчальних посібників нового покоління».

В університеті у 2014 році традиційно проходили міжнародні наукові семінари, «круглі столи», науково-практичні конференції за участі представників зарубіжних вишів, дипломатичних установ, громадських організацій та фондів, зокрема:

Науковий семінар «Імплементация європейських стандартів адміністрування для України: досвід Польщі та Сло-

ваччини», у якому взяли участь науковці з Пряшівського університету (Словаччина) та Жешувського університету (Польща);

- Словацькі наукові читання на тему «Громадянські структури, інтелігенція, студентство в Словаччині та в Україні: історичні паралелі, сучасні ролі і взаємодія» за участі науковців Словацької академії наук;

- Міжнародна наукова конференція «Словакістика в Україні», присвячена 20-літтю словацького відділення УжНУ. Участь у форумі взяли словацькі партнери з Пряшева, Братислави, Кошиць і Трнави;

- Міжнародна наукова конференція «Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у ХХ – ХХІ століттях». На конференції виступили вчені з Варшавського гуманітарного університету імені Б.Пруса, Пряшівського університету (Словаччина);

- Міжнародна науково-практична конференція «Система соціологічного забезпечення транскордонного співробітництва» (м. Ніредьгаза, Угорщина);

- Міжнародна наукова конференція «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність» (м. Сату-Маре, Румунія).

Одна з об'єктивних характеристик роботи університету – його світовий рейтинг присутності в глобальній інтернет-мережі, який складається зі значної кількості показників і який визначають в автоматизованому режимі незалежні організації. Важливою й вагомою частиною при визначенні рейтингу є наявність, обсяг і вміст репозитарію наукових публікацій університету. У 2014 році виконано початковий етап із запровадження електронного репозитарію наукових публікацій Ужгородського національного університету: розгорнуто систему та виконано налаштування для роботи. Система почала функціонувати в штат-

ному режимі: реєструються нові користувачі, автори публікацій, відбувається розміщення наукових публікацій їх авторами та масове наповнення системи публікаціями з наукових вісників УжНУ.

Одним з основних напрямів діяльності бібліотеки є впровадження інноваційних технологій у практичну діяльність, створення власних інформаційних ресурсів і забезпечення доступності інтернет-ресурсів, розвиток бібліотечно-інформаційного сервісу, культурно-просвітницької роботи та формування інформаційної культури студентства, сприяння розвитку освітньої та наукової діяльності університету на основі повного задоволення інформаційних потреб науковців, викладачів і студентів.

Станом на грудень 2014 року загальний бібліотечний фонд становив 1 703 318 документів, із них:

- навчальна література – 629411 примірників;
- наукова – 844459 примірників;
- художня – 188601 примірник;
- електронні видання – 7866 примірників;
- обмінний фонд – 8754 примірники.

Поповненню фонду університету сприяли угоди про співпрацю через книгообмін із 30 вітчизняними бібліотеками. Книгообмін, окрім головної своєї функції – збільшення кількості примірників – має ще й таку важливу функцію, як пропагування доробку дослідників університету, підвищення його наукового статусу.

Упродовж 2014 року було проведено вагому роботу щодо поповнення електронного каталогу, зокрема введено 29500 записів. Із них: авторефератів – 4682; дисертаційних досліджень – 584; назв документів – 16390; а також 7844 статті зі збірників, газет і журналів. З березня 2014 р. розпочато електронне бібліотечне обслуговування в читальній залі, що створило можливість зареєструватися 950 читачам через електронні формуляри (станом на грудень 2014 р.).

З вересня 2014 року діє повністю комп'ютеризований абонемент економічної літератури, що знаходиться в центральному навчально-лабораторному корпусі університету. Книжковий фонд відділу нараховує близько 20 тисяч примірників навчальної літератури. Колектив бібліотеки вперше розпочав електронне обслуговування видачі підручників студентам усіх курсів економічного факультету, факультету міжнародних економічних відносин та факультету суспільних наук (напрями «Соціальна робота» та «Соціологія»), продовжується робота у відділі «Карпатика» та абонементу наукової й художньої літератури.

На завершення слід зазначити, що з метою впровадження результатів наукових досліджень працівників університету у виробництво Ужгородським національним університетом та департаментом освіти і науки Закарпатської ОДА у 2014 р. у відповідності з Законом України «Про наукові парки» №1563-VI від 25 червня 2009 р. була розроблена Програма створення Наукового парку «Ужгородський національний університет», державна реєстрація якого очікується у найближчому майбутньому.

The scientific achievement of Uzhhorod National University in 2014 are discussed. The main indexes of research work are presented as well as comparison with indexes in 2013 are performed. The attention was focused on scientific results of students and young scientists, university scientific library and PhD students department.